

***Randvoorwaarden en criteria voor
het produceren en vermarkten van
grasmelkproducten in het kader
van het project
“Weideland Niedersachsen”***

Status: Definitief

Datum: 12-04-2018

I Achtergrond en randvoorwaarden

Met de bedoeling om de grasveehouderij als belangrijk bestanddeel van de Noord-Duitse melkproductiesystemen te handhaven, hebben zo’n 20 organisaties een gemeenschappelijke charta “Grasland Noord-Duitsland” opgesteld en op 28 oktober 2015 in Aurich aangenomen.

Deze gemeenschappelijke charta vormt het uitgangspunt voor het vermarkten van grasproducten om op die manier de economische randvoorwaarden voor het behoud van het graslandbeheer en van het grasland te scheppen.

Als gemeenschappelijk overeengekomen doelstelling werd met dit gegeven op de achtergrond onder doel 3 van de charta het voornemen gedefinieerd “de communicatie tussen de producenten en consumenten, moet transparant en eerlijk zijn”. Hiervoor dienen samen met de landbouwers, de zuivelfabrieken, de levensmiddel-detailhandel, de consumenten en de NGO’s normen in het leven te worden geroepen om de criteria voor grasmelk resp. weidegang te definiëren en te beschrijven. De toegevoegde waarde van de weidegang dient hierbij voor de maatschappij duidelijk te worden.¹ Grasmelkproducten worden sinds enige tijd zowel in Duitsland als in Nederland met succes op de markt gebracht. Een standaard resp. afgestemde criteria voor het produceren en vermarkten van grasproducten, die door de meerderheid van de betrokken organisaties worden gedragen, zijn er op het moment waarop dit document wordt opgesteld, in Duitsland nog niet.

In de focus van het onderhavige document staat, uitgaande van de charta nu de ontwikkeling en beschrijving van een grasproductlabel, waarvan zowel de regionale landbouw en de sectoren die daarmee verband houden als de consumenten dienen te profiteren.

Het grasproductlabel dient hierbij te voldoen aan drie hoofdzakelijke uitgangspunten:

1. Het dient zoveel mogelijk rekening te houden met de eisen van de consument, om daardoor een toegevoegde waarde (meeropbrengst) te genereren, die ten goede komt aan de agrariërs, die aan weidebeheer doen volgens gedefinieerde criteria.
2. Het dient zich voor zover mogelijk te oriënteren aan de praktijk en de praktische realiseerbaarheid van de bestaande Noord-Duitse productiesystemen om een bescherming van het grasland te realiseren.
3. Het dient voor zover mogelijk te voldoen aan de eisen met betrekking tot het behoud van de natuurlijke hulpbronnen evenals aan de eisen op het gebied van het dierwelzijn resp. de dierenbescherming.

Het doel van dit document en van het uitgevoerde multi-stakeholderproces is om gemeenschappelijk steekhoudende criteria te op te stellen en te beschrijven voor de productie en aanduiding van grasmelk. Hierop gebaseerd dient er een maatschappelijk gedragen grasproductlabel te ontstaan. Daarbij wordt rekening

---

¹ Charta Weideland Noord-Duitsland online verkrijgbaar op:
http://www.proweideland.de/images/Charta_Weideland_Norddeutschland_Stand_10.04.2017.pdf

gehouden met aanspraken op het gebied van de compatibiliteit met bestaande systemen – zoals bijvoorbeeld in Nederland –.

In een volgende stap wordt er een voorstel uitgewerkt hoe de vermarkting van grasproducten door labeling kan worden gerealiseerd.

II Labelvormen

Het grasmelklabel heeft zowel betrekking op melk als op verdere verwerkingsproducten van grasmelk. Het label wordt in twee vormen aangeboden:

- a) **Het klassieke label (100% label).** Dit voorziet in een gescheiden opname en verdere verwerking van grasmelk en producten van grasmelk. Het label is gebaseerd op gemeenschappelijk vastgestelde en gedefinieerde criteria voor de productie en verdere verwerking van grasmelk resp. producten van grasmelk. Het label wordt op de productverpakking afgedrukt. Op een website worden deze criteria gedetailleerd weergegeven en toegelicht, met name voor de consument.

- b) **Het kaderlabel.** Dit label biedt ook verwerkende bedrijven, die niet beschikken over een dienovereenkomstige infrastructuur, de mogelijkheid om grasmelk apart te registreren, een mogelijkheid om de grasveehouderij te bevorderen. Wie dit kaderlabel wil gebruiken, moet voor consumenten duidelijk aangegeven dat er geen sprake is van 100% grasmelk in de zin van het klassieke label, maar dat met de koop de ondersteuning van de grasveehouderij wordt bevorderd. Voor deze productkenmerking dient te worden voldaan aan duidelijk gedefinieerde criteria. Het kaderlabel is grafisch duidelijk te onderscheiden van het klassieke label. Een gedefinieerd logo op de verpakking zal als synoniem gelden voor dit label. Op een website worden de betreffende criteria gedetailleerd weergegeven en toegelicht, in het bijzonder voor de consument.

III Criteria voor grasmelkproducten

De criteria voor grasmelkproducten zijn de uitkomst van het op consensus gerichte proces, waaraan talrijke stakeholders hebben meegewerkt. De ondergetekenden van dit document ondersteunen de criteria.

De criteria onderscheiden zich in:

- a) Operationele criteria: Deze criteria worden onmiddellijk en volledig van kracht.
- b) Tactische criteria: Deze criteria worden pas na een duidelijk gedefinieerde overgangperiode van kracht. De begindatum dient te worden vastgesteld.
- c) Strategische criteria: Deze criteria laten noodzakelijke ontwikkelingsdoelen zien, hoewel er eventueel nog geen duidelijk gedefinieerde criteria aanwezig zijn. Desondanks is de gemeenschap van stakeholders het er over eens dat deze criteria in de toekomst in het kader van het label moeten worden gedekt. Een eenduidige begindatum is hierbij momenteel niet vast te stellen. Alle partijen signaleren echter ertoe bereid te zijn om aan de ontwikkeling van de doelcriteria en aan de realisering van de criteria mee te werken.

De criteria moeten controleerbaar zijn. De naleving van de criteria in de landbouwbedrijven en in de verwerkende ondernemingen wordt door middel van interne en externe controles getoetst en aantoonbaar veilig gesteld.

Criteria voor het klassieke label

Hoofdstuk 1: Criteria voor grasgebruik en de weideperiode

De in het kader van het grasmelkprogramma deelnemende landbouwers zorgen ervoor dat de melkkoeien gedurende de weideperiode een redelijke tijd buiten de stal op de wei doorbrengen. Aanspraken op het gebied van dierenwelzijn en diergezondheid (zoals bijvoorbeeld het voorkomen van hittestress) worden hierbij in volle omvang in aanmerking genomen. Landbouwers beslissen hierbij, onafhankelijk van het weidegebruikstelsel, op basis van de vakkennis en naar eer en geweten, wanneer en in welke periodes weidegebruik kan en dient plaats te vinden. Deze mogelijkheid voor de aanpassing aan regionale standplaatsfactoren is een bijzonderheid van de Noord-Duitse melkveesystemen en maakt het optimaliseren van de oppervlakte-gebonden exploitatievorm mogelijk. Het weidegebruik dient binnen de weideperiode zo uitgebreid mogelijk en gelet op individuele, bedrijfsspecifieke omstandigheden en standplaatsfactoren plaats te vinden. Het aantal dagen op de wei en de duur kunnen afhankelijk van de weersomstandigheden aan jaarlijkse schommelingen onderhevig zijn.

Landbouwers die grasmelk onder dit label produceren, zorgen er in ieder geval voor dat de melkkoeien tenminste 120 dagen per jaar de wei op gaan waarbij ze tenminste 6 uur per dag op de wei zijn (hieronder als “120/6” aangeduid).

Als alternatief kan de weideduur op ten minste 120 dagen gedurende jaarlijks ten minste 720 uur plaatsvinden.

Het bewijs dient op bedrijfsniveau via het bijhouden van een weidedagboek te worden geleverd. Deze criteria zijn operationeel.

Hoofdstuk 2: Criteria voor de sector voedervoorziening van de wei

De in het kader van het grasmelkprogramma deelnemende landbouwers zorgen ervoor dat de voor het produceren van grasmelk bestemde melkkoeien een voldoende grote hoeveelheid en kwaliteit aan groenvoer ter beschikking krijgen om gras op te nemen. Actief grazen moet hierbij te allen tijde tijdens de weidegang mogelijk zijn. De hoedanigheid van het grasland – in het bijzonder de kwaliteit van de wei – moet hierbij van dien aard zijn dat de dieren zo veel mogelijk energierijk vers gras kunnen opnemen. In dit verband wordt voor de productie van grasmelk gegarandeerd dat er per melkkoe en kalenderjaar ten minste 2000 m² blijvend grasland ter beschikking moet staan. Dat komt overeen met een verhouding van ten minste één hectare blijvend grasland per vijf melkkoeien.² Hiervan moet ten minste de helft in de directe omgeving van de melkinstallatie aanwezig zijn, om het actieve begrazen door melkkoeien mogelijk te maken. Dat komt overeen met een verhouding van maximaal 10 lacterende melkkoeien per hectare grasland. Voor zover blijvend grasland niet in de vereiste omvang kan worden aangetoond, regelt hoofdstuk 4 de aanrekening van tijdelijk grasland gelet op maatregelen ter bescherming van de natuurlijke hulpbronnen. Deze criteria zijn operationeel.

Hoofdstuk 3: Criteria voor het aspecten dierenwelzijn, dierenbescherming, diergezondheid

Natuurlijke klimaatinvloeden zoals zon, regen en wind trainen het aanpassingsvermogen en kunnen positieve gevolgen hebben voor het immuunsysteem en de vruchtbaarheid.³

Een belangrijke beïnvloedende factor voor de gezondheid en het dierenwelzijn van runderen is echter met name de omgang met de dieren, dat wil zeggen het kuddemanagement. In het kader van het grasmelkprogramma deelnemende landbouwers zorgen daarom voor een voldoende optimaal kuddemanagement. Hierbij beslissen landbouwers zelf op grond van hun opleiding, ervaring en standplaatsfactoren, hoe ze hun optimale kuddemanagement invullen.

Het hele jaar de mogelijkheid hebben om vrij te bewegen

Voor zover de opname van voer of het zoeken naar een geschikte rustplaats zulks vereist, leggen runderen onder natuurlijke omstandigheden dagelijks vele kilometers af. Een minimum aan beweging wordt voor het gezond houden en voor het welzijn van de dieren noodzakelijk geacht.⁴ Met dit gegeven op de achtergrond is het aanbinden voor melkkoeien wordt het kader van het klassieke grasmelklabel slechts onder de volgende voorwaarden geduld:

---

² Vgl. van den Pol –van Dasselaar et al. (2015): Beweibare oppervlakte en weidegang op melkveebedrijven in Nederland: Online op: https://www.wageningenur.nl/upload_mm/9/0/d/203afdbc-80dd-4e1b-948732e49dbef8fd_Rapport%20917%20-%20Mogelijkheden%20voor%20weidegang%20in%20Nederland%206%20november.pdf

³ Vgl. Nedersaksisch Ministerie voor de landelijke gebieden, voeding, landbouw en consumentenbescherming (2007): Dierenbeschermingsrichtlijn voor het houden van melkvee. Online beschikbaar op: http://www.laves.niedersachsen.de/download/41962/Tierschutzleitlinie_fuer_die_Milchkuhhaltung.pdf

⁴ Vgl. Nedersaksisch Ministerie voor de landelijke gebieden, voeding, landbouw en consumentenbescherming (2007): Dierenbeschermingsrichtlijn voor het houden van melkvee. Online beschikbaar.

- De begrazingsduur wordt verlengd van 120/6 tot 180/6. Dat houdt in dat de koeien op ten minste 180 dagen per jaar gedurende tenminste 6 uur toegang tot de wei moeten hebben.
- Daarnaast moeten de koeien gedurende het stalseizoen om de twee dagen (ten minste 90 keer gedurende het stalseizoen) gedurende ten minste één uur toegang tot een geschikte uitloopruimte buiten de stal krijgen.

Deze criteria zijn operationeel. In geval van aangebonden-houding moeten de tijden in de uitloopruimte voor controledoelinden worden gedocumenteerd.

Strategisch criterium

Een en ander dient goed in de praktijk te worden omgezet. Als basis voor de beoordeling geldt de dierenbeschermingsrichtlijn voor de melkveehouderij van LAVES.

De diergezondheid dient bij de houding en voeding van de melkkoeien altijd op de voorgrond te staan.

Hoofdstuk 4: Criteria voor de aspecten betreffende de bescherming van de natuurlijke hulpbronnen

In overeenstemming met de charta "Grasland Noord-Duitsland" dienen onder doelstelling 2 de positieve eigenschappen van het begrazen voor het milieu te worden bevorderd.

Resultaten uit de wetenschap en praktijk laten zien dat het handhaven van het weidebeheer, met name bij het behoud van blijvend grasland, bij een weidemanagement dat aangepast is aan de standplaats, positieve gevolgen voor het milieu, de diergezondheid en het dierenwelzijn kunnen hebben. Hierbij dienen met name de positieve gevolgen voor de veelzijdigheid van de diersoorten dienen begraasde gebieden evenals de koppeling van de leefgebieden van de in het wild levende dier- en plantensoorten te worden genoemd.

Het realiseren van de hier voorgestelde doelstelling dient bij voorkeur

a: door het gebruik van blijvend grasland, dat volgens het premierecht de DGL-status heeft, te worden bewerkstelligd.

In dit geval moet er per melkkoe en per jaar ten minste 2.000 m² blijvend grasland als basis voor de voeding ter beschikking staan.

Mocht het op bedrijfsniveau (bijv. door aangetoonde pacht- of andere omstandigheden) niet mogelijk zijn om te voldoen aan de bovengenoemde oppervlakte-eisen, dan kunnen hiervoor ook aanwezige percelen worden gebruikt, die geen DGL-status hebben. Deze percelen moeten hierbij met duurzame grassoorten, evt. in combinatie met andere groenvoerplanten, die normaal gesproken voorkomen op grasland, gecultiveerd zijn. In dat geval mag het

onder:

http://www.laves.niedersachsen.de/download/41962/Tierschutzleitlinie_fuer_die_Milchkuhhaltung.pdf

tijdelijke grasland binnen een periode van 5 jaar slechts één keer in het kader van een vruchtwisseling worden omgezet en met akkerbouwproducten worden gecultiveerd.

Deze procedure is in het kader van PRO WEIDELAND slechts toegestaan indien landbouwers voor het rechtszekere behoud van de akkerstatus volgens de richtlijnen van de regelingen inzake het gemeenschappelijk agrarisch beleid (GAP) geen alternatief hebben voor de handhaving van de akkerstatus van de betreffende percelen.

Voor zover van deze mogelijkheid gebruik zal worden gemaakt, dient er als alternatief aan de volgende criteria te worden voldaan als bijdrage voor de bescherming van de natuurlijke hulpbronnen om ruimte voor de habitat te creëren, resp. om een koppeling van biotopen mogelijk te maken:

Alternatief b1

Op het betreffende perceel, dat binnen 5 jaar een keer aan vruchtwisseling onderhevig is, moet gedurende deze periode waarin op het perceel een akkerbouwgewas werd gecultiveerd, gedurende de gehele vegetatieperiode een bloeiende strook aanwezig zijn. De bloeiende rand moet ten minste 6% van de perceeloppervlakte van de betreffende omgezette oppervlakte bedragen en 6 m breed zijn. De bloeiende rand mag hierbij pas na de bloeiperiode worden gemaaid. De keuze van het zaaigoed kan hierbij regionaal verschillend zijn. Nadere eisen zijn vastgesteld in bijlage 1.

Alternatief b2: Het betreffende bedrijf beschikt over een voldoende grote hoeveelheid permanente CC-relevante landschapselementen die een koppeling van leefruimten voor in het wild levende dieren en planten garanderen, die wat betreft de grootte voldoen aan criteria van de vereiste bloeiende randen onder b1. In dat geval kunnen in plaats van de bloeiende randen de landschapselementen als bewijs dienen.

Alternatief b3: Het bedrijf toont aan dat het met meer dan de helft van zijn bedrijfsoppervlakte deelneemt aan de betreffende specifieke nationale (EU-brede) agrarische milieuprogramma's.

Alternatief b4: Het bedrijf toont aan dat er ten minste 2000 m² blijvend grasland per koe beschikbaar is. Daarnaast moeten (zoals in hoofdstuk 2 beschreven) op de boerderij per koe tenminste 1000 m² grasland (tijdelijk of blijvend grasland) worden gebruikt voor de actieve beweiding.

Deze criteria worden onmiddellijk en volledig van kracht.

Hoofdstuk 5: Overgang naar GGO-vrije voeding tot het jaar 2017

Grasmelk dient op basis van GGO-vrij voer te worden geproduceerd. Dit criterium geldt vanaf de weideperiode 2017.

Hoofdstuk 6: Registratie en verwerking van grasmelkproducten

Voor alle producten die in het kader van het klassieke label worden gedeclareerd geldt, dat de registratie en (verdere) verwerking van de volgens de hier beschreven criteria geproduceerde grasmelk apart en gescheiden goederenstromen dient te geschieden. De verwerkte melk, die tot grasmelkproducten verder wordt verwerkt, moet bij het klassieke label voor 100% uit grasmelk bestaan. Dit criterium is operationeel.

Criteria voor het kaderlabel

Registratie en verwerking van grasmelkproducten

Voor het gebruik van het kaderlabel kan de vermarkting van grasmelkproducten zowel met aparte goederenstromen als door middel van een cause-related-principe geschieden. Hierbij dient in ieder geval duidelijk op de verpakking te worden aangegeven of er sprake is van een gescheiden goederenstroom of niet.

Het kaderlabel moet in de grafische vormgeving van het label duidelijk verschillend zijn van het klassieke label.

De verdere criteria voor het kaderlabel werden nog niet vastgesteld door de stakeholdergemeenschap en worden op een later moment besproken.

IV Doelstellingen van de labels

Charta Grasland Nedersaksen

Bij het opstellen van de randvoorwaarden en criteria voor het produceren en vermarkten van grasmelkproducten in het kader van het project “Weideland Niedersachsen” (Grasland Nedersaksen) gelden de overkoepelende doelstellingen van de charta.

“Gemeenschappelijke taak 5 ct”: Meeropbrengst van grasmelk voor agrarische bedrijven

Met de labeling van grasmelkproducten dient een toegevoegde waarde voor melkproducten te worden gecreëerd.

Volgens de charta “Weideland Norddeutschland” (Grasland Noord-Duitsland) moet hiervoor een duurzame rentabiliteit van de productiemethode aanwezig zijn. Hierbij wordt ernaar gestreefd dat grasmelk(producten) in de levensmiddeldetailhandel in een prijssegment tussen biomelk en conventionele melk worden gepositioneerd.

Als doelstelling geldt dat alle landbouwers die deelnemen aan het programma per afgeleverde hoeveelheid melk (per kg melk) een meeropbrengst van ten minste 5 cent in vergelijking met de netto uitbetaalde prijs van hun melkfabriek uitgekeerd krijgen. Deze doelstelling kan geen enkele stakeholder alleen realiseren en vergt daarom gemeenschappelijke inspanningen van alle betrokkenen.

Alle ondertekenaars van het multi-stakeholderlabel garanderen daarom, **dat ze alle bestaande middelen die binnen hun mogelijkheden liggen zullen aanwenden**, om deze doelstelling tot 2018 te bereiken. De betreffende taken van de betrokken stakeholders dienen in een gemeenschappelijke overeenkomst te worden vastgelegd.

V Doorontwikkeling van de criteria

Het is de taak van de stakeholdergemeenschap om de criteria voor de standaarden met name op het gebied van natuur-, milieu- en dierenbescherming aan te passen aan actuele maatschappelijke eisen, markt- en productieomstandigheden. De in dit document gepresenteerde criteria blijven geldig totdat ze door de stakeholdergemeenschap worden herroepen of totdat deze wordt opgeheven. In regelmatige intervallen komt de stakeholdergemeenschap bijeen en beraadslaagt over mogelijke aanpassingen van de criteria.

Momenteel is deze strategie gericht op grasmelkproducten. Voor de toekomst is hierbij niet uitgesloten dat het label kan worden uitgebreid tot andere producten die gebaseerd zijn op het systeem van de graslandexploitatie (zoals bijvoorbeeld grasvlees).

Geldigheid:

Dit document geldt in de uitgebreide versie met ingang van 01-04-2018 en vervangt de versie 1.4.

Als basis van de uitgevoerde controles is versie 1.4 van dit document geldig tot en met 31-03-2018. Met ingang van 01-04-2018 omvat de controle eveneens de uitbreiding van de criteria.

VI Definities

Cause-related-marketing:

Cause-related-markting (CRM) duidt een marketingtechniek aan, waarbij de aankoop van een product een directe donatie ten gunste van een goed doel tot gevolg heeft.

http://www.makingsense.de/media/Downloads/Studie_CauserelatedMarketing_Deutschland_Bericht_Juli2008.pdf

Blijvend grasland:

De voor dit programma gebruikte definitie van blijvend grasland is gebaseerd op de definitie van blijvend grasland volgens verordening (EU) nr. 1307/2013, artikel 4 lid 1 letter h⁵:

Percelen die door inzaaien of op natuurlijke wijze (zelf uitzaaiend) voor het verbouwen van gras of andere groenvoerplanten worden gebruikt en sinds ten minste vijf jaar geen deel uitmaken van de vruchtwisseling van het landbouwbedrijf; er kunnen daar ook andere plantensoorten groeien zoals struiken en/of bomen die begraaasd kunnen worden, voor zover gras en andere groenvoerplanten de boventoon blijven houden;

GGO:

Gentechnisch gemodificeerde organismen (GGO) zijn organismen, waarbij gen-technisch materiaal met behulp van moleculair biologische methoden op een manier veranderd is zoals dit op natuurlijke wijze door het kruisen of door natuurlijke recombinaties niet mogelijk is (GenTG, richtlijn 2001/18/EG). De gen-techniek beschikt over verschillende methoden om vreemd DNA in een organisme in te brengen en op die manier een GGO met nieuwe eigenschappen, ook transgenorganisme genoemd, te vervaardigen (Bron: Bundesamt für Naturschutz: https://www.bfn.de/0301_defgvo.html)

Norddeutsche Weidehaltung (Noord-Duits graslandbeheer):

Voor alle producten die op basis van het kader label worden gedeclareerd voorziet de stakeholdergemeenschap voor de declaratie op de verpakking in het begrip „**Norddeutsche Weidehaltung**“. Dit geldt ook voor het geval dat het kaderlabel in de vorm van cause-related-labeling wordt gerealiseerd. Bij laatstgenoemde moet in ieder geval worden toegelicht in welke vorm de toegevoegde waarde van het product bijdraagt aan het in stand houden resp. bevorderen van het houden van melkkoeien op de wei.

Grasmelk:

Het begrip **grasmelk** mag op de verpakking worden gebruikt wanneer er een aparte opname en verwerking van de grasmelk plaatsvindt. Dat is het geval, indien aan alle criteria van dit document voor het grasmelkproduct wordt voldaan.

---

⁵ VERORDENING (EU) nr. 1307/2013 VAN HET EUROPESE PARLEMENT EN VAN DE RAAD VAN 17 december 2013 met voorschriften met betrekking tot directe betalingen aan eigenaren van landbouwbedrijven in het kader van de subsidieregelingen van het gemeenschappelijk agrarisch beleid en ter opheffing van de verordening (EG) nr. 637/2008 van de raad en van de verordening (EG) nr. 73/2009 van de raad. Online beschikbaar op: <http://eur-lex.europa.eu/legalcontent/DE/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013R1307&rid=1>

Weideperiode:

In het kader van dit programma wordt de weideperiode als periode van 15 april tot en met 15 oktober van het betreffende kalenderjaar gedefinieerd.

Stakeholdergemeenschap:

Op het moment dat dit document wordt opgesteld, bestaat de stakeholdergemeenschap uit de organisatie, respectievelijk de gedelegeerden die de charta Weideland Norddeutschland hebben ondertekend. Deze gemeenschap wordt door het Grünlandzentrum Niedersachsen / Bremen e.V. gemodereerd. Momenteel neemt de stakeholdergemeenschap besluiten die unaniem worden genomen. De organisatie en de functionaliteit moeten nog verder worden geconsolideerd.

VIII Ondersteuners van de standaarden

	Organisation und Name des Vertreters	Unterschrift
	Arbeitsgemeinschaft bäuerliche Landwirtschaft e.V. Vertreter:	
	Bremischer Landwirtschaftsverband e.V. Vertreter:	
	Bundesverband Deutscher Milchviehhalter e.V. Vertreter:	
	Bund für Umwelt und Naturschutz Deutschland e.V. Vertreter:	
	Deutsches Milchkontor e.G. Vertreter:	
	Genossenschaftsverband e.V. Vertreter:	

 <p>grünland zentrum NIEDERSACHSEN BREMEN</p>	<p>Grünlandzentrum Niedersachsen /Bremen e.V.</p> <p>Vertreter:</p>	
 <p>Junglandwirte NIEDERSACHSEN</p>	<p>Junglandwirte Niedersachsen e.V.</p> <p>Vertreter:</p>	
 <p>Landvolk Niedersachsen Landesbauernverband e.V.</p>	<p>Landvolk Niedersachsen Landesbauernverband e.V.</p> <p>Vertreter:</p>	
 <p>MILCHLAND NIEDERSACHSEN</p> <p>Landesvereinigung der Milchwirtschaft Niedersachsen e.V.</p>	<p>Landesvereinigung der Milchwirtschaft Niedersachsen e.V.</p> <p>Vertreter:</p>	
 <p>Landwirtschaftskammer Niedersachsen</p>	<p>Landwirtschaftskammer Niedersachsen</p> <p>Vertreter:</p>	
<p>Lehrstuhl für Graslandwissenschaft ; Universität Göttingen</p>	<p>Lehrstuhl für Graslandwissenschaft ; Universität Göttingen</p> <p>Vertreter:</p>	
<p>Lehrstuhl für Lebensmittelmarketing ; Universität Göttingen</p>	<p>Lehrstuhl für Lebensmittelmarketing ; Universität Göttingen</p> <p>Vertreter:</p>	

	<p>Naturschutzbund Deutschland e.V.</p> <p>Vertreter:</p>	
	<p>Niedersächsische Landjugend e.V.</p> <p>Vertreter:</p>	
	<p>Niedersächsisches Ministerium für Ernährung, Landwirtschaft und Verbraucherschutz</p> <p>Vertreter:</p>	
	<p>Molkerei Ammerland e. G.</p> <p>Vertreter:</p>	
	<p>Rücker GmbH</p> <p>Vertreter:</p>	
	<p>Welttierschutzgesellschaft e.V.</p> <p>Vertreter:</p>	
	<p>Bundesanstalt für Landwirtschaft und Ernährung</p> <p>Vertreter:</p>	

<p>Der Senator für Umwelt, Bau und Verkehr</p> <p>Freie Hansestadt Bremen</p>	<p>Der Senator für Umwelt, Bau und Verkehr</p> <p>Vertreter:</p>	
 <p>Landwirtschaftskammer Bremen</p>	<p>Landwirtschaftskammer Bremen</p> <p>Vertreter:</p>	
 <p>Bund für Umwelt und Naturschutz Deutschland</p> <p>BUND</p> <p>FRIENDS OF THE EARTH GERMANY</p> <p>Landesverband Bremen e.V.</p>	<p>Bund für Umwelt und Naturschutz Deutschland Landesverband Bremen e.V.</p> <p>Vertreter:</p>	
 <p>NABU</p> <p>Naturschutzbund Deutschland (NABU) Landesverband & Stadtverband Bremen e. V.</p>	<p>Naturschutzbund Deutsch- land Landesverband & Stadtverband Bremen e. V.</p> <p>Vertreter:</p>	